

Čovek u kožnom kaputiću prestade da govori; izvuče cigaretu i poče se lupati po džepovima tražeći šibice. Ne nadje i obrati se čoveku sa zmijom:

— Imate šibice?

— Upaljač — reče čovek sa zmijom; izvuče ogroman bronza napaljač vlastite izrade i pripali.

Čovek u kožnoj bluzi pozdravi vojnički i ode.

— Inteligentan muškarac — reče jedna gospa. — Uopšte ne liči na šofera.

— Što ne potrhite za njim — reče čovek sa zmijom. — Daće vam se besplatno, sem ako se ne bude bojao da spava sa pokojnikom.

— Šta, gospodja veruje u zagrobni život — reče jedan mladić.

— Pozajmite mi onda dvadeset zlotā: vratitiću vam posle smrti. Žena ode. Idući ljuljala se širokim bedrima, noge je imala ravne i debele kao stubovi.

— Isuse — reče mladić — ala ona ima jezive noge.

— Kada sam bio balavac — reče neki starac i pogleda po okupljenima izbledele očima — ulevali su mi u glavu da su sve Poljkinje lepe. Ali i tu je iluzija šlag trefio.

— I šta je ostalo? — upita mladić.

— Tuš — reče starčić. — Svakodnevno se tuširam.

— I to je sve?

— Jasno. Ne mogu dvaput dnevno da uzimam tuš. Živim kao potstanar, a moja je gazdarica takva zolja, da bi joj čak i u paklu dali zasebnu sobu.

Starac se ishraknu i ode oslanjajući se na štap. Čovek što se sretao s pijaninom u „Gostionici kod Mornara“ u Bžeskoj reče čoveku sa zmijom:

— Ovaj pijani bio je nekada fini momak. Pre rata radio je na tramvajima, dizao tamno štrajk. Sakrivaao je ljude za vreme okupacije: imao je kod sebe ceo čopor Židova i potsmevao se Nemcima. I govorio je nama: „Kad dodje pobjeda, videćete kako ćemo živeti. Imaćemo svega, sto mu gromova, i nikad nam ničega neće usfaliti. Neće više biti sirotinje. Naplatićemo se za svu bedu koju smo u životu pretrpeli. Imaćemo da grejemo trbuhe: moramo samo čekati!“

— Ja znam šta je bilo dalje — reče niski muškarac sa utoviranom zmijom. — Zatim je došla pobjeda. I trebalo se problijati za sve, raditi kao nikad u životu, stiskati zube i stezati opasač. Drugi su se nekako uzdizali, penjali se gore, a on zaostao pozadi. Možda je bio manje sposoban, možda je malo shvatio. I tada nije izdržao: počeo nešto drugo govoriti ženi noću, a drugo na javnosti. Zatim se počeo bojati.

— Da — reče poznanik pijanoga — zatim se počeo bojati. Bojao se da će najzad drugi otkriti kakav je on partijac ustvari. Nije razumeo partiju.

— Partijac — reče muškarac sa zmijom — koji svoje sumnje preživljuje izvan partije vrlo brzo se pretvara u gomilu smrdljivog izmeta. Imao je malo srce i malo nade. Malo je želeo: želju mu je zastupio strah kada je gledao kako se ljudi muče. Ima takvih koji misle da sve što se dešava u zemlji, dešava se u i njihovoj savesti i na račun njihove savesti. I ovaj je bio takav: imao je sličnu srce i zato tu leži oljoskan kao stara kurva na veliki četvrtak. Zatim su ga šornuli iz partije.

— Otkuda vi znate sve to? — zapita poznanik pijanoga.

— Sam sam podizao partisu legitimaciju da ga izbacimo — reče čovek sa zmijom. — Sreo sam ga jedno veče. Prikrpio mi se za ruku i veli: „Zasto sreća stanuje tako daleko? Kada ćemo mi stići donde? Ići ćemo, stiskati zube, dan će nam nekad izgledati kao noć, ali ako nekad stignemo, hoćemo li ikad imati snage da se osmehne? Ne: bićemo prosto đavolski umorni. Posle velikog naprezanja čak i uspeh izgleda kao košmarni san.“ „Uredu — kažem ja njemu onda — sutra je sastanak: ustani i kaži sve to. Kog đjavola da trpiš tu u sebi? Svi su vraški umorni, ali čutaji se ne sme. Čutanje nije zlato. Čutanje je odvratna laž. Čutanje je najodvratnija od svih laži.“ On me pogleda nekako žudno; nikad nisam video takav pogled. Nasmeja se glupo i reče: „Šta ti? Ja sam se samo našalio. Hteo sam samo da vidim jesi li dobar partijac. Jer nekako mi u zadnje vreme...“ Dadoh mu tada po njušci. Brisao je krv sa usana, čutao.

Čovek sa zmijom prestade da govori. Zasmeha se kratko i neprijatno.

— Šta se kog đjavola smeje? — upita pijančev poznanik.

— Jer znam — reče niski muškarac sa zmijom — znam da ću sve takve lafove videti jednom kao i njega. Dasa partijac koji ne ide kuda i njegova partija, mora da se pretvori u ovačvoga kao ovaj ovde. No, hoćemo li?

— Da — reče pijančev poznanik. Šta da stojim ovde? Ionako mi ništa nećemo pomoći.

Išli su ulicom. Prašnjavo drveće izgledalo je žalosno i ružno. Na uglu je mršav čovek u prljavoj platinnoj bluzi prodavao sladoled — onko njega se gurala gomila dece; sladoled se topio i curio im niz prste. Vikali su piskavim glasovima držeći u ispruženim rukama sitan novac.

— Jeste li ga stvarno poznavali? — upita pijančev poznanik iz „Gostionice kod Mornara“. — Meni se sve čini da lažete. Nemoćuje je da ga svi poznajemo.

Čovek sa zmijom zastade. Pogleda u onoga. Onaj reče:

— Sad tek vidim da imate strašno izrabljeno lice. Jesu li vas tukli kadgod?

— Tukli su.

— Davno?

— Izgleda mi kao da je bilo juče — reče čovek sa zmijom. — Osećam to kao sasvim sveže. Ali stvarno je bilo pre dvadeset godina. I takodje je bio trideseti april. I bilo je takodje tako strašno toplo da se nije moglo disati.

Gledali su se čutke. Jurili su tramvaj i kamioni, brzo su prolazili ljudi. Poznanik pijanog upita razdraženo:

— Pa dobro, jeste li ga poznavali ili niste?

Čovek sa zmijom podiže glavu i pogleda ga. Bilo je prazno, jasno i slepo: potsećalo je na oči mrtvaca.

— Znao sam mnogo ljudi — reče.

Podiže dalje. Poznanik pijanoga iz bara „Gostionica kod Mornara“ u Bžeskoj zviždao je, niski muškarac išao je čutke i nervozno pokretao ogromne vilice. U jednom trenutku zastade.

— Zaboravio sam, dovraga — reče gledajući nemirno u onoga.

— Moram se vratiti: žena mi rekla da svratim do tašte. To je na onoj strani.

— U redu — reče onaj. — Pričekao bih vas, ali ni ja takodje nemam vremena. U zdravlju — dodirnu prstom kačket i ode.

Kada već nestade iza ugla, niski muškarac se vrati do pijanoga. Naže se nad njim i s naprezanjem ga nabaci na sebe: pijani mu je spadao iz ruku kao bespomoćna vreća. Niski muškarac vukao ga je i govorio sa žaljenjem:

— Zašto si se ožderao? Zašto si se ožderao u samo podne?

S poljskog preveo Petar VUJČIĆ

tanja pajević

portret

niniva

Tražiš li među mrtvacima onog što gore uzvrća nježni podbradak? Tko će ga naći, dok se zmije oramo vračaju. Tko će ga naći, dok vatra gori ovdje pred vratima.

Ninivo, neka te svjietlo sunce hvati, jer eno odsječene ruke leže na trijemovima. Odsječene glave se nižu na prozorima.

Neka su blagoslovljeni tvoji pohodi među one, koji te ne ljubi, među one, koji su te izneverili, neka je blagoslovljen svaki tvoj pomor nad onima, koji ti nisu ništa skrivili!

Pogled uzvrćen tebi, preko ranica na kojima se ritaju divlji magarci, preko planina, u kojima riču ridji lavovi, preko smrdljivih voda u kojima lutaju leševi.

Štakore, a žene otkidaju noge mrtvoj dječi s naduvenim trbucima,

preko smrdljivih voda u kojima lutaju leševi, gradova, koji su ugaženi kao mravinjaci i šuma u noći spaljenih;

on nalazi iznad svega sporu vatru tvojih kula, koja plaši narode u pustinjama,

vidi sinove tvoje u uspravljenim reljefima, koji dave vitke lavice i otkidaju vratove velikim pticama,

one, koji gaze nogama dječicu i vade oči pobijedjenim ratnicima;

u tome građu žive repati lavovi s glavama asirskih mladića, koji se kourčaju, da budu što grublji ljubavnici i što finiji krvnici.

U tvojim dvoranama, kraj voća, koje se rasipa po podu, po blistavom kamenu, kraj svijeća koje mirišu, sklopljene ruke bluda se otvaraju i padaju;

glazba podsjeća na noć i smjer nekog puta. Tijela leže na svežeem cvijeću. Usta zvijećaju.

Kako je slasno lijevati krv. To stvara divno smirenje onome, koji se može odučiti. Koliki ubijaju, a nisu se odučili.

Ninivo, neka te žarke zvijezde hvale, što si sama i što si se odrekla samilosti;

ti se ne gadiš — ti ne sažaljevaš one, koji su osuđjeni, jer im je dah kušan — tvoje srce je tvrdo i ne izgriza se.

Zlatko TOMIČIĆ

III KONKURS „POLJA“ U ČAST DANA MLADOSTI

Redakcija lista za kulturu i umetnost „POLJA“ raspisuje konkurs za KRATKU PRIPOVETKU.

Konkurs se raspisuje uz materijalnu podršku Pokrajinskog komiteta Narodne omladine Srbije za Vojevodu sa sledećim nagradama:

PRVA NAGRADA: 25000 dinara

DRUGA NAGRADA: 15000 dinara

TREĆA NAGRADA: 10000 dinara

Konkurs je anoniman. Radove treba dostaviti u dva kucana primerka bez šifre. Autorstvo će se dokazivati uporedjivanjem primerka sa konkursu i jednog primerka autora.

Dužina pripovetke: do 6 kucanih strana sa proredom. Primanje radova zaključuje se sa 15. majem 1959. godine.

Radove treba slati na adresu: Redakcija „POLJA“, Novi Sad, Maksima Gorkog 20/1.

Rezultat konkursa biće objavljen u „MLADOSTI“ i „POLJIMA“.

Ziri konkursa: Redakcija lista za kulturu i umetnost „Polja“.

probojem žutog mlaza svetlosti, koja u uskoj ulici stvara igru obojenih refleksa, ožuljva usnule razine zidova, rastvarajući ih snagom svoje topline. „Ciganin“ Faustino-Lafeta crpe snagu učinka iz oštre, linearne kvadratičnosti a „Paysage Montoreau“ Jacquesa Dolla stvara istim metodom izvanrednu atmosferu sela pred kišu, kad u olujnom poluraku konture obavijenih uniformiranih kuća režu zrak čestim obrisima, jedinim statičkim elementom.

Suprotan po odricanju svake analitičnosti i grafiziranja, izveden u slobodnim zamasma boje, bliz ekspresionizmu je „Prorok“ Suzane Simon. Odnos goleme konture prorokove glave prema sitnim, grupiranim glavama pučaka, podsjetio me na izražajne metode početaka umjetnosti naše civilizacije (na pr. egipatske) gdje se jednom vanjskom, fizičkom disproporcijom naglašava razlika u značaju i vrijednosti. Vraćanje izvorima je ovdje idejno, za razliku od formalnog, figuralnog vraćanja „naivnih“.

Konačno, dolazimo i do vjernih poštovalaca forme. Da, pozivaju se na Cézannea, Sigurno, ali... prostor djelovanja se ne izbežno sužava, ritam usporava, umjetnost dolazi na granicu zanata a rezultat su većinom slike za dekorativno ukrašavanje malo-građanskog interieura, usporod sa obiteljskim fotografijama. Bez stila, bez ideje, bez vremena. Od rijetkih, koji su uspjeli prevazići skučenost metode i na terenu čiste figuracije ostvariti živa i originalna djela, spomenuti ću Paula Kerouedana i Rogera Vandembulckea. Obojicu zahvaljujući smionoj upotrebi kolorističkih elemenata. Kod KEROUEDANA su to („Štrajk u Bretagni“) žarki kontrasti žute dominantne atmosfere sa tamno-smedje-crntim tjeleima ladja. Njihova napuštena tijela leže na plitkicu, izvedenom tehnikom širokih, glatkih ploha boje koje se uljevaju jedna u drugu. A bitno je to da se sa držaj, tako realan, gubi, da preputi mjesto očaravajućoj impresiji boje i odraza. Još jači, još divljiji su koloristički kontrasti olujnog ambijenta sred kojeg leži stalna kolna kućica („La roulotte“) VANDENBULCKEA. Neposredni dodir sasvim suprotnih spektralnih vrijednosti toliko je oštar, toliko značajan da bih skoro posegnuo sa izrazom: orfizam prenesen na figuraciju.

Ne želim tridesetogodišnjem Bernardu Buffetu pridavati značaj osnivatelja jednog pravca ili škole. Samo radi bolje ilustracije povezati ću s njegovim imenom grupu slikara u kojoj dominiraju suhe, gole, raščlane vertikale, simbolizirajući praznoću osjećaja jedne generacije, formirane u ratnom i neposredno poslijeratnom periodu. Ali dok kod Buffeta grafizam prijete da predje u maniru, slikari koje mu, sasvim proizvoljno, pridružujem, zadržavaju osnovnu komponentu, obogaćujući stil novim elementima. To je kod Constanta Baraquea („Moja soba“) prenošenje vertikale više u unutrašnju fakturu predmeta, u ritam unutrašnjih strukturalnih niti; kod Jean Le Dalla („kompozicija“, na kojoj čak potpis nalikuju kao bliznac na Buffetov) življa koloristička paleta, od Buffeta izgleda zauvijek određena, ugodno svježa i lijepa.

Još par riječi. O grupi „naivnih“. Even, Jules Henry, Bryu zaslužuju više pažnje i više prostora. Ali taj smjer je našoj publici dobro poznat. A sad sam uvjeren da se naši „naivni“ nalaze u najmanju ruku na istom umjetničkom nivou sa francuskom braćom.

Pariz, februara 1959.

Petar SELEM

REDAKCIJA OVOG BROJA ZAKLJUČENA JE 18 MARTA 1959. GODINE.